

VITAROVAT

A kettős magyar növénynevekről és azok megváltoztatásáról*

PODANI János

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Biológiai Intézet, Növényrendszertani, Ökológiai és
Elméleti Biológiai Tanszék, 1117 Budapest, Pázmány P. sétány 1/C.;
janos.podani@ttk.elte.hu

Érkezett: 2026.04.21.; Átdolgozva: 2026.05.08.; Elfogadva: 2026.05.11.

Kulcsszavak: binominális nomenklatura, filogenetika, kladsztika, Linné, nemzetségnevek, rangok.

Összefoglalás: A növényfajok magyar elnevezésével kapcsolatban számos tisztázatlan kérdés merül fel, mint például a latinnal analóg kettős nevek bevezetése. Ezzel összefüggésben az is lényeges, hogy egy faj neve módosuljon-e a magyarban is, ha a genuszba sorolás megváltozik. A kettős magyar nevek létjogosultsága igen sok esetben vitathatatlan, de semmiképpen sem szükséges azokat erőltetni. A „kettősnevesítés” a monotipikus genuszok esetében felesleges túlbonyolítás, míg az egyszavas magyar nevek eleve ellenállóbbak a genusz-szintű osztályozás megváltoztatásával szemben. Az osztályozás módosulásának alapesetei a nemzetségek egybeolvadása, hasadása, a genusz-váltás, valamint annak visszarendeződése. Általában egyik esetben sem tűnik indokoltnak, hogy mindezt a magyar nevek is kövessék. A nyelvi stabilitás és a hagyományok megtartása többnyire a változatlanság mellett szól. A tudományos nomenklatura módosításainak szolgai követése pedig csak tovább növelné a már úgyis nehezen kezelhető zűrzavart. Mindezt a cikk számos példával illusztrálja. Úgy tűnik, időszerű lenne egy magyar növénynév-kódex kidolgozása, a sok jó szándékú javaslat szintetizálásával.

Idézés: Podani J. 2026: A kettős magyar növénynevekről és azok megváltoztatásáról. Bot. Közlem. 113(1): 1–14. <https://doi.org/10.17716/BotKozlem.2026.113.1.1>

*„Ennek a növénynek mi a neve? Én még úgy tanultam,
hogy A, most viszont B-nek hívják,
de jövőre akár C is lehet. Vagy megint A.”*

Egy ismeretlen botanikus

Bevezetés

Az élő szervezetek tudományos névvel való megjelölése alapvető fontosságú a biológiában, egyébként teljesen lehetetlen lenne a kutatók közötti kommunikáció. Közismert módon erre mind a mai napig a Carl Linné (1707–1778) által már a 18. század közepén „szentesített” kettős nevezéktan szolgál: a binomen első

* A Botanikai Közlemények 125 éves jubileumára meghirdetett cikkpályázaton díjazott közlemény

tagja a nemzetséget, a második pedig a fajt jelöli. A nemzetség neve Linné elképzelései szerint unikális, azaz egymáshoz közel álló fajok egyetlenegy konkrét halmozát jelölheti (ami lehet egyelemű is), míg a fajnév már nem egyedi, és ugyanaz a szó – többnyire jelzőként – akárhány genuszban is megjelenhet. Mindez teljesen összhangban van a *Philosophia botanica* (LINNÉ 1751) fő gondolatával: a növények osztályozásában a genusz az alapegység, amit a virág és a termés, azaz a reprodukív szervek (*Fructificatio*, idézett mű 52. oldal) sajátosságai egyértelműen meghatároznak. Egy adott genuszba tartozó fajok e tekintetben teljesen megegyeznek, s közöttük csak a vegetatív részekben mutatkozik – az előzőekhez képest kevésbé fontos – eltérés. Történeti érdekesség, hogy Linné 31 tulajdonság („elem”) lehetséges változatainak figyelembevételével ki is számolta, hogy elvileg hány különböző növénynemzetség létezhet egyáltalán (nem túl sikeresen, vö. PODANI és SZILÁGYI 2016).

Linné elvitathatatlan érdeme viszont, hogy a kettős nevek általánosításával (együttal a rangok bevezetésével) rendet teremtett az addig uralkodó nevezéktani zűrzavarban, hiszen korábban szinte minden szerző más és más nevet alkalmazott egy adott fajra. Úgy vélte, hogy rendszere a természetben eleve létező, teremtett rendet tükrözi, s lényegében véve állandó, legfeljebb folyamatosan bővíthető. Számára tehát nem volt gond, sőt alapvető fontosságúnak tartotta, hogy a nomenklatúra és az osztályozás ne legyen független egymástól: a genusz neve nemcsak azonosításra alkalmas, mert együttal egy faj feletti kategóriába való tartozást is kifejezi. Ezzel azonban egy gyorsan kiterjedő, mára már szinte kezelhetlenné váló folyamatot indított el: az osztályozás megváltoztatása, azaz egy adott faj másik genuszba sorolása (bármilyen okból) a név megváltozásával jár együtt. Ily módon hasonnevek (homotipikus szinonimák) hosszú sora keletkezhet. Gyártásukat érdekes módon – saját magát felülvizsgálva – már Linné megkezdte. Példaképpen említhetjük az *Othonna palustris*-t, amit a *Species plantarum* 1753-as első kiadásában írt le, de 1763-ban már a *Cineraria* genuszba helyezte, így az új neve *Cineraria palustris* (L.) L. lett. A faj megjárta a *Senecio* nemzetséget is, W. J. Hooker 1834-es javaslatának megfelelően, majd 1842-ben már egy negyedik genuszban találta magát (*Tephrosia palustris* (L.) Schrenk ex Rchb.), ahol ma is van; vö. mértékadó világflóra-adatbázisok: *Plants of the World Online* (POWO 2026), *World Flora Online* (WFO 2026), *World Plants* (HASSLER 1994–2026). További klasszikus linnéi példa az *Alyssum alyssoides* (L.) L. (korábban *Clypeola alyssoides* L.) és az *Elymus caninus* (L.) L. (eredetileg *Triticum caninum* L.).

Felmerül a kérdés: ha a tudományos név megváltozik, akkor átírjuk-e az adott faj köznevet is? Ha frissen leírt genuszba sorolják be, kitaláljunk-e neki valamilyen új, eddig sehol sem használt elnevezést? Ki és milyen felhatalmazással teheti ezt meg? És egyáltalán: igazodnia kell-e a magyar neveknek bármihez a tudományos nomenklatúrai szabályzat magyar megfelelőjének hiányában, de

egy aprólékos MTA helyesírási szabályzat béklyójában? Legyen-e esetleg külön nevezéktani kódex a hazai növénynevekre is? Ragaszkodjunk-e bizonyos konvenciókhoz, vagy szabadjára engedjük fantáziánkat? Létezik-e egyáltalán olyan megoldás, ami a szűkebb taxonómus szakmának, a botanikai tudás alkalmazóinak és az átlag érdeklődőnek is megfelel? A beszélt nyelvben ismertebb fajok esetén meglévő alternatív elnevezésekkel mi legyen? Jelen cikkben – legalább érintőlegesen – megvizsgálom ezeket a kérdéseket, kiemelve saját véleményemet. A leírtakat valójában vitaindítónak, egy disputa kezdetének szánom, remélve, hogy sikerül a honi botanikus közösség érdeklődését felkelteni – majd megnyugtató egyezsége jutni. A témát problémátípusok szerinti csoportosításban, példákkal illusztrálva fogom részletesen kifejteni.

Egy példa a káoszra

Ha a fent említett fajok közül a legutolsót megkeressük az első mélyreható hazai botanikai munkában, a Magyar fűvész könyvben (DIÓSZEGI és FAZEKAS 1807) akkor az eb búza (*Triticum caninum*) névre bukkanunk. A magyar név is kettős tehát; ebben a szerzők Linné feltétlen híve, FÖLDI (1793) javaslatát követik (MOLNÁR V. 2007), persze fordított sorrenddel: a fajra az „eb”, míg a genuszra a „búza” utal. Az elnevezés jól tükrözi Linné eredeti szándékát, és szépen illusztrálja a magyar és a latin (ebben a cikkben értsd: tudományos) nevek között igen gyakran megfigyelhető etimológiai kapcsolatot is. Zárójelenen egyébként az *E. caninus* is szerepel a szövegben, míg az *Elymus* fűvész könyvi neve a már eltűnt tzimbor (DIÓSZEGI és FAZEKAS 1807, p. 113). Az eb búza (és egyúttal a *T. caninum*) nevet WAGNER (1903) is átveszi, ugyanakkor hasonévként megemlíti mellette a kutyabúzát (*Agropyrum caninum*) is. Így, egybeírva számszakilag már uninomenről beszélhetünk, bár a kutya éppúgy jelzőként szerepel a szóösszetételben, mint az eb a kettős névben. Mondhatnánk tehát, hogy az egybeírásnak nincs jelentősége, a „kutya” így is jó faji jelző – de akkor mi legyen a búzával, ami biztosan nem *Agropyrum*? CSEREY (1906) szerint az *Agropyrum* magyarul már eleve kettős elnevezésű, búzalevelű pázsit, s fajunk pedig az eb búzalevelű pázsit névre „hallgat”, ami – akárhogy is vesszük – már három szóból áll. Az 1950-es évektől kezdődően két elnevezés dominál a hazai szakirodalomban. Jávorka Sándor műveiben (JÁVORKA 1952, 1962), valamint JÁVORKA és CSAPODY (1975) ikonikus művében fajunk rendszerint az *Agropyron* (nem *Agropyrum*), azaz tarackbúza nemzetségben bukkan fel. Magyar megfelelője ezzel ellentmondásban viszont bolondbúza, azaz egyszavas (de nem bolond *Triticum*). Az *Elymus* náluk hajperje. A Soó-iskola másképpen vélekedik és „szabályos” kettős nevet használ a magyarban is, vagyis szálkás tarackbúza (*Agropyron caninum*), utalva a külső toklász hosszú kinövésére (pl. SOÓ és KÁRPÁTI 1968, SIMON 2002). Az igen hasznos

Új magyar fűvészkönyvben (KIRÁLY 2009) is ez a neve, de régi/új genuszba, az *Elymus*-ba helyezve oly módon, hogy most már ezt nevezik tarackbúzának, míg az *Agropyron* a búzafű nevet viseli. Itt a – teljességre nem törekvő – nevezéktani nyomozást nyugodtan abba is hagyhatjuk, mert már jól látszik, mekkora zűrzarvar, szinte áttekinthetetlen sokféleség jellemzi a tudományos neveket és azok magyar „megfelelőit” még a kevésbé közismert taxonok esetében is. Persze vannak bőven fajok, amelyek időben meglehetősen állandó nevet viselnek, de olyanok is, melyek nevezéktana még a bolondbúzáénál is bonyolultabb történeti múlttal bír. Linné rendteremtő szándéka tehát visszájára fordult, az idő előrehaladtával éppen az a homály erősödik, amit annak idején elosztatni szándékozott.

Kettős név – mindenáron, de nem mindig

Az új fűvészkönyv és egy most megjelent, alapos és látványos munka (TAKÁCS et al. 2025) igazolja, jól érzékelhető az a korábban nem tapasztalt törekvés, hogy a magyar nevek is két részből álljanak. A binomen használata természetesen logikus és gyakran szükségszerű is lehet a sokfajos nemzetségek esetében, amiből több száz van a magyar flórában. Nem vagyok meggyőződve azonban arról, hogy érdemes a kettős nevet ráerőltetni az egyfajos (monotipikus) genuszokra. Mit nyerünk azzal, ha a virágkáká (*Butomus umbellatus*) magyar nevét kiegészítjük az „ernyős” jelzővel, a latin nevezéktant pontosan követve? Nem a tudnivalók ballasztját növeljük, ha a vidrafű (*Menyanthes trifoliata*) ma már hivatalosan „hármalevelű” vidrafű? A „legmagyarabb” fészkes, a *Telekia speciosa* nevét miért vesszük szó szerint, és hívjuk növényünket „pompás” Teleki-virágnak? A *Stratiotes aloides* magyar neve miért „éles” kolokán, ha egyedüli faj a genuszában? Tulajdonképpen sokakat félre is vezetünk azzal, ha ilyen esetekben kettős nevet használunk, mert azt a látszatot keltjük, hogy van nem ernyős virágkáká, nem hármalevelű vidrafű, kevésbé pompás Teleki-virág és tompa kolokán is. Arról nem is beszélve, amikor a jelző nemcsak felesleges, hanem félrevezető is egyben, mint az *Adoxa moschatellina* esetében: az „európai” pézsmaboglár ugyanis Ázsiában és Észak-Amerikában is őshonos.

A fent említett határozó emellett nem következetes a kettősnevesítésben: néhány sokfajos nemzetségben – magyaros nomen conservandumként – maradt egyszavas név is. A *Papaver* (mák) közismert képviselője a *Papaver rhoeas*, ami megmaradt pipacsnak; nyilván nagy merészség kellene ahhoz, hogy megpróbáljuk – mondjuk – „pipacs mákra” átnevezni. A *Papaver* többi faja viszont már kettős magyar nevet visel. Hasonló a *Solanum* (csucsor) esete, több egyszavas fajjal: a burgonya (*S. tuberosum*), tojásgyümölcs (padlizsán, *S. melongena*) és tányértüske (*S. rostratum*). A többi se mind csucsor, hiszen ma már egyértelmű, hogy Linné javaslata a modern korban is megállja a helyét, vagyis a paradicsom

(*S. lycopersicum*) is ide tartozik – bár a „termesztett” jelző hozzárendelésével már (erőltetett) kettős magyar néven. Nyilván ebben az esetben senki se akarja a magyar genusznév egységesítését csucorra. Másik közismert példa az uborka (*Cucumis sativus*) és a sárgadinnye (*C. melo*) kettőse – megváltoztathatatlan neveken, azt hiszem. A *Prunus* nemzetség ma egy hatalmas taxon, kb. 350 fajjal (POWO 2026). Itt találjuk a következő, korábban több nemzetségbe sorolt fásszárúakat: kökény, szilva, cseresznye, meggy, sajmeggy, őszibarack, sárgabarack, mandula – vajon értelmes lenne ezeket is átnevezni kettős nevek alakjában? És egyáltalán: hogyan?

Egybe-, külön- vagy kötőjellel írva?

A helyesírási szabályzattal (PRISZTER 1986, p. 183) összefüggő kérdés, hogy az összetett, de egyszavas fajnév jó-e úgy ahogy van, tekinthető-e kettős névnek, vagy ilyen esetekben is újabb jelzõt kell ragasztanunk az elejére. Erre már fentebb céloztam a kutyabúza említésével. Csathó és munkatársai számos cikkben (CSATHÓ et al. 2014, és az általuk idézett további munkáik) érintik ezt a kérdést, és igen sok esetben összetett, egyszavas fajnevet javasolnak. Ha az összetett név első tagja nem jelző, hanem pl. állatnév, akkor egybeírandó a másodikkal, azaz szarvaskocsord (*Peucedanum cervaria*, cervus = szarvas) és nem szarvas kocsord, ami az erőltetett kettősnevesítésnek felelne meg. Szerintem egyáltalán nem baj, ha a szarvaskocsord elé nem ragasztunk külön faji jelzõt; és a név még logikusabb is, ha a faj átkerül a *Cervaria* genuszba (l. lentebb). A szarvat viselés mint jelző (*corniculatus*) a szarvas kerep (*Lotus corniculatus*) esetében viszont stimmel, akár a kettős magyar név. Érdekes a bangó (*Ophrys*) példája, mert szinte állatorvosi lóként illusztrálja ezt a „helyesírási” problémát. Ha *Ophrys* = bangó, akkor a szarvas bangó (*O. oestrifera*) szintén korrekt binomen, viszont a pókbangó (*O. sphogodes*) már kevésbé (én pseudo-binomennek nevezném), mert a név első fele állatra utal és egybeírandó a másodikkal. A dolgot csak tovább bonyolítja, ha személynév határozza meg a fajt. Ekkor ugyanis kötőjelet kell használni, mint a Bertoloni-bangó (*O. bertolonii*) esetében. A latin neveknél megengedett a kötőjel, de csak a fajnéven belül (*Neottia nidus-avis*). Nehéz dolga lenne tehát annak, aki minden fajt ténylegesen, számszakilag kettős névvel szeretne ellátni, hiszen könnyen szembe mehet a (meglehetősen rugalmatlan és mindent túldefiniáló) helyesírási szabályzat egyes kitételeivel.

Egyébként pedig ideje kilépnünk a hajtásos növények büvköréből, hiszen jelenlegi ismereteink szerint vannak más növekedési formák is a növények között. Vajon következetesen tudnánk-e alkalmazni a kettős magyar nevezéktant a mohák és a moszatok egyes csoportjaira is? Az egykori „Bryophyta” összes taxonjának a nevében benne van a – szláv eredetű – „moha” kifejezés, és tudomá-

som szerint nem is létezik magyar név nélküle: lombosmohák, májmohák, tőzegmohák, becősmohák, sziklamohák stb. „Genusz/faj szinten” pedig egy-, két- és háromszavas nevek is bőven előfordulnak, kötőjellel vagy anélkül, s mind moha: parázmoha, koboldmoha, kétsoros moha, földi hasadtfogú moha, Hedwigmoha, vízi karcsútokú moha, fatermetű moha stb. (vö. KREMER és MUHLE 1998, Simon T. fordításában; PAPP 2022). „Kettősnevesítő” legyen a talpán, aki itt egy-az-egyhez megfeleltetést akar kialakítani, sőt, kitalálni, a latin és a magyar nevek között. A kékeszöld-, vörös- és zöldmoszatok esete pedig a mohákéhoz hasonló – már nem is részletezem.

Egy genusz – több magyar kettős névvel

A „termesztett” paradicsom példája átvezet bennünket a következő problémához: több genuszt sugalló, kettős magyar nevű fajok tulajdonképpen egy genuszba tartoznak. A *Centaurea* csaknem minden faja jelenleg az imola genusznevet viseli, kivéve a kék búzavirágot (*C. cyanus*). A kék jelzőnek egyébként akkor volt csak jelentősége, amikor még az összes *Centaurea* faj búzavirágnak nevezetett (JÁVORKA és CSAPODY 1975). Nem látnám értelmét, hogy a búzavirágot imolásítsuk, vagy az imolákat búzavirágosítsuk, így kialakítva a *Centaurea* és a magyar neve közötti egy-az-egyhez megfeleltetést.

Megszűnés

Gyakori eset, hogy egy nemzetség – főleg a molekuláris vizsgálatok eredményeképpen – teljesen feloldódik egy másikban, és neve a használatlan szinonimák tárházába kerül. A kérdés ugyanaz, mint eddig: mi legyen a magyar neveikkel? Nem vagyok biztos abban, hogy érdemes azokat is megváltoztatni, hiszen akkor már helytelen a főzeléklencse (egykor *Lens culinaris*, ma *Vicia lens*) vagy a vetemény borsó (egykoron *Pisum sativum*, ma *Lathyrus oleraceus*, vö. HASSLER 1994–2026, POWO 2026) is. Vajon ki szavazna a „lencse bükköny”, illetve a „borsó lednek” elnevezésekre – akár egybe-, akár különírva? Arra viszont van javaslat, hogy ne a jövevény, hanem a befogadó neve változzon meg. Így lenne a *Neottia nidus-avis* („közönséges” madárfészek) új magyar neve madárfészek-békakonty. A *Listera* (békakonty) genusz olvadt be ugyanis a *Neottia*-ba és TAKÁCS et al. (2025) szerint a *Neottia* venné át a békakonty nevet. Valóban furcsa lenne az egykori *Listera* fajokra oktrojálni a „madárfészek” elnevezést – de a fenti javaslat sem hat kevésbé idegenül. Szegény *Neottia*, nem történt vele semmi, mégis nevet változtat? Miért ne maradhatna a *N. nidus-avis* madárfészek, a *N. ovata* pedig tojásdad békakonty? De említhetünk néhány, nálunk fűszernövényként ismert fajt is. A rozmaryng nevet is meghagynám, bár a *Rosmarinus* eltűnt a szinonimák süllyesztőjében, és az új név *Salvia rosmarinus*, azaz rozmaryngszálya (vagy roz-

maringos zsálya?) lehetne, ha nem lenne még három *ex-Rosmarinus* faj a társaságában. Az izsó (*Hyssopus officinalis*) pedig – micsoda „borzalom” – ma már a sárkányfű (*Dracocephalum*) nemzetséget gazdagítja, és – Linné ide vagy oda – „elfogadott” neve most *D. officinale*. Vajon magyarul mi lehetne az új neve? A *Crypsis* (bajuszpázsit, bajuszfű) három faja őshonos minálunk, de a nemzetség újabban a *Sporobolus* genusz része, ami immár kb. 226 fajt foglal magába. Nálunk idegenhonos jövevényként megjelent képviselőinek özönfű és prérifű az általánosan használt neve – fel van tehát adva a lecke a genusz név egységesítőinek. A páfrányok körében jól ismert a *Phyllitis* és a *Ceterach* beolvadása az *Asplenium*-ba. Így lett a gímpáfrányból gímlevelű fodorka, illetve a pikkelypáfrányból pikkelyfodorka. Nevek, amelyeket eddig még senki sem alkalmazott ezekre a közismert növényekre, és talán nem is nagyon fog.

Hasadás

Az összevonással (lumping) ellentétes folyamat a nagyobb genuszok szétzedése kisebbekre, azaz a splitting. Főleg a molekuláris eredmények, de más megfontolások miatt is több, hazánkban közismert nemzetség járt így a közelmúltban. Az *Orobanche* egy része *Phelipanche* néven vált le, de nem vagyok biztos abban, hogy jó ötlet a korábban egymással felcserélhető vajvirág és szádor neveket ezentúl csak az elsőre, illetve a másodikra korlátozni. Ez nyilvánvaló félreértéseket okozhat régebbi flóraművek és más magyar nyelvű kiadványok olvasásában. A kocsord (*Peucedanum*) esete még feltűnőbb. Ahogy könyvem 4. kiadásában részletezem (PODANI 2026, 602. oldal), az egyik flóra-adatbázis (HASSLER 1994–2026) szerint csak egy hazai faj maradt a *Peucedanum*-ban, hét másik pedig hét különböző nemzetségbe (*Tommasinia*, *Xanthoselinum*, *Thysselinum*, *Cervaria*, *Oreoselinum*, *Dichoropetalum* és *Taeniopetalum*) sodródott. Ezek már régen leírt genuszok, de magyar nevük nem volt – és szerintem újonnan kitalált ne is legyen. Ezt a sok genuszt azonban csak HASSLER (1994–2026) támogatja, míg más adatbázisok csak hármát-négyet különítenek el. Történt némi változás a *Chenopodium* (libatop) esetében is. Fél tucatnyi hazai faj benne maradt ugyan, míg a többiek a *Teloxys*, *Dysphania*, *Blitum*, *Oxybasis*, *Lipandra* és *Chenopodiastrum* genuszokba kerültek. Közülük is csak a legutolsó új (2012-es), a többiek a 18–19. századból valók, de magyar megfelelőről esetükben sem tudok. A *Senecio* (aggófű) nemzetségtől a *Tephroses*-t már régen elkülönítették, ettől még a hazánkban is előforduló négy faja egy ideig aggófű maradt (mezei, narancsszínű, csermely, hosszúlevelű, vö. pl. SIMON (2002), aki feltűnően egy magyar név alatt kezelte a két genuszt). KIRÁLY (2009) határozójában a *Tephroses* az aggóvirág elnevezést kapta, olyan nevet, ami korábban nem is létezett (PRISZTER 1986 könyvének megjelenéséig biztosan nem).

Átsorolás

Egy faj neve akkor is megváltozik, ha genuszt vált oly módon, hogy mindkét nemzetség továbbra is megmarad, azaz a hasadással és megszűnéssel ellentétben a genusz-szintű osztályozás nem változik. Ezekben az esetekben sem biztos, hogy mindezt a magyar névnek is követnie kell. Példaként a CSATHÓ et al. (2014, pp. 273–274.) által említett, az új rendszertani változásokkal szerintük érintett fajokat veszem szemügyre. A *Potentilla erecta* a pimpók között van, régi magyar neve (vérontófű) nem ezt sugallja – és ez talán nem baj, bár alternatívának nem rossz a vérontó pimpó sem. Azt nem látom azonban, hogy itt milyen friss változás volt a tudományos névben, hiszen Linné ugyan *Tormentilla erecta* néven írta le 1753-ban, de E. A. Raeschel már 1797-ben a *Potentilla*-ba helyezte, s azóta ott is maradt mindmáig. A *Medicago monspeliaca* „teljes joggal” nevezendő francia lucernának, hiszen Linné ugyan eredetileg a *Trigonella*-ba utalta, de lucerna mivoltát E. R. von Trautvetter már 1841-ben felismerte. Ezt a modern vizsgálatok nem kiderítették, csak megerősítették. A bajuszfű (*Crypsis*) *Sporobolus*-ba sorolásáról már fentebb szoltam. Az *Aster*-től elválasztott *Galatella* négy hazai faja közül a *cana* (1832), a *linosyris* (1853) és a *villosa* (1854 = *Conyza oleifolia*) régen is szerepelt benne, és más néven a *sedifolia* is tartozott már ide, tehát nem igazi újdonságról van szó, csak visszarendeződésről. A gerebcsin nevet pedig korábban a teljes *Aster*-re, az őszirózsa alternatívájaként emlegették – tehát ennek leszűkítése a *Galatella*-ra a vajvirág/szador esetéhez hasonlóan problematikus. Nekem továbbra is tetszik az aranyfűrt (*G. linosyris*) így, egy szóval, és nem veszítünk semmit, ha a másik három *Galatella* fajunk pedig őszirózsa marad.

Csiki-csuki

Egy másik genuszba történő átsorolás bizony egyáltalán nem mindig végleges, és egy adott faj vissza is kerülhet eredeti helyére. Említettem már a paradicsomot, amely hosszú ideig külön genuszba (*Lycopersicon*) tartozott, de visszakerült a *Solanum*-ba – magyar neve mindazonáltal nem változott időközben. A *Veronica* minden hazai képviselőjét veronika néven könyveltük hosszú ideig. Később megtanultuk, hogy öt hazai fajuk a *Pseudolysimachion* genuszba sorolandó, amely Simon Tibor számára még veronika maradt (SIMON 2002), majd később átneveztetett fűrtösveronikává. Mire ezt az új nevet megszoktuk, a helyzet megváltozott, és mind az ötöt visszasorolták a *Veronica*-ba. Kár volt tehát a módosításért, ami rövid életűnek bizonyult. A *Cytisus* (zanót) egy darabig egységes genusza több részre hasadt, és például a *C. nigricans* először fűrtös zanót volt, de miután átkerült a *Lembotropis*-ba, feketedő fűrtös-zanótra keresztelték. Ezt azonban elfelejthetjük, hiszen a faj megint a *Cytisus* része, ami egyébként a

többi elcsángált genusz is visszakapta. A változások időnként olyan gyorsan követik egymást, hogy egy könyvet se lehet kellő magabiztossággal megírni, pláne ha a munka éveket tart. Részletesen beszámoltam (PODANI 2026, 358. oldal) a tubarózsa (*Polianthes tuberosa*) kálváriájáról, melynek végén az *Agave amica* nevet vette fel (Linné prioritási jogait teljesen felszámolva). A könyv megjelenése után vettem észre, hogy a *Polianthes*-t újra elkülönítve kezelik a nagy adatbázisok (HASSLER 1994–2026, POWO 2026). Persze egy pillanatig sem jutott eszembe, hogy a tubarózsát mondjuk tuba agávéra kellene átnevezni – és mint látjuk, jól tettem.

És az állatnevek?

Összehasonlításképp érdemes megvizsgálni, mi a helyzet az állat- és a gomba-nevekkel? Tudomásom szerint se a zoológusok, se a mikológusok nem tervezik a magyar nevek alkalmazkodó átírását, és nem támogatják a „kettősnevesítést” sem. A *Canis* genuszban – többek között – jól megfér egymással a szürke (vagy csak röviden:) farkas, a prérifarkas, az aranyfarkas és a kutya. A holló és a varjak jól megvannak a *Corvus*-ban, fel sem merül az átnevezésük. Elég sokáig a nagy és a kis kócsag (*Egretta alba*, ill. *E. garzetta*) ugyanabba a genuszba tartozott (SZÉKESY 1958), míg ki nem derült, hogy az első inkább a gémekekhez húz. Ma *Ardea alba* a hivatalos neve, de a madarászok aligha fogják fehér gémekek hívní. Mellesleg az *Egretta* nemzetség több képviselőjét pedig gémekek titulálják ma is (pl. kék géme, *E. caerulea*), hiszen korábban az *Ardea*-ba tartoztak. A pajzsos cankó neve is megmaradt, bár a *Tringa*, majd a *Philomachus* után végül is a *Calidris* genuszban, vagyis a partfutók között kötött ki. A fali gyík neve sem változott meg, holott a fűrgye és a zöld gyík társaságát elhagyva, a *Lacerta*-ból kikerülve egy másik nemzetségben (*Podarcis*) kapott helyet. Gyakran a magyar binomen második tagja korántsem genusz (pl. kövi rák, halálfejes lepke, erdei béka, kacsacsőrű emlős) vagy csak – növényi – metafora (földközi-tengeri lilium, tengeri szegfű). Vannak továbbá érdekes egyezések, amelyek aligha vonhatók párhuzamba bármilyen taxonómiával. A felettebb kifejező „ördög” név például sürgősen módosítandó lenne, mert jelenleg három faj is viseli „genusz szinten”: az erszényes ördög (emlős), a tuskés ördög (gyík) és a mocsári ördög (farkos kétéltű, Rózsa L. személyes közlése). A gombáknál is találunk több genuszban megjelenő magyar neveket, pl. a tölcsérgomba egyaránt lehet *Clitocybe* és *Paralepista* is.

Linné még egységesen szemlélte az élővilágot, véletlenül sem fordult elő, hogy egy állatnak és egy növénynek ugyanazt a nevet adta volna. Később azonban a botanikusok és a zoológusok külön nevezéktani kódexet alkottak, eltérő szabályokkal, egymástól „függetlenül” érvényes nevekkkel. Így azután ma már több száz

növény- és állatnomenzetség viseli ugyanazt a nevet (pl. *Prunella*, *Ficus*, *Bartramia*) és 2×12 faj binomenje ráadásul teljesen megegyezik (pl. a *Ficus variegata* egy fafaj és tengeri csiga is egyben). Általában is, de evolúciós szempontból különösen érthetetlen, hogy az „Élet Fáján” egymástól távol eső taxonokat azonosan címkézzenek. A magyarban ez viszonylag ritka, de előfordul. A füzike egyformán jelenthet növényt és madarat (*Epilobium*, illetve *Phylloscopus*) csakúgy, mint az ökörszem (*Buphthalmum*, illetve *Troglodytes*). Itt határozottan állítom, hogy változtatni kellene. Lehetünk akár előzékenyek is a zoológusokkal, és az elsőt átnevezhetnénk fűzfűre, vagy a Magyar fűvész könyv alapján a régiesnek ható csövirítsre, míg a másodikat ugyancsak Diószegi és Fazekas után ökörszemfűre. Így legalább a magyarból kigyomlálnánk a zavaró egyezéseket. Az pedig a gombászok és az ichtiológusok gondja, hogy mit kezdenek a galócával (*Amanita*, illetve *Hucho*). A zöldike esetében, amely hosszú ideig növény és madár is volt (*Coeloglossum*, illetve *Chloris*) a probléma már megoldódott: az orchidea átkerült a *Dactylorhiza* genuszba (*D. viridis*) és egyáltalán nem bánjuk, ha TAKÁCS et al. (2025) most már zöld ujjaskosbornak nevezi.

Mit mond a kladisztika?

A nómenklatúra és a genusz-rang közötti „túl szoros” kapcsolatra a kladisták már régóta felhívták a figyelmet. A megoldást kezdetben az egyszavas név (uninomen) bevezetésével vélték megtalálni. A kötelezően kettős latin nevek azonban nagyon mélyen rögzültek a gondolkodásunkban, s 270 éve kizárólagosak a tudományban és minden média felületen, a könyvektől az ismeretterjesztő filmekig. A váltás tehát gyakorlatilag lehetetlen. Így tulajdonképpen örülnünk kellene, hogy a magyarban sok növény neve osztályozástól függetlenül egyszavas; jelentéstartalma nem változik, ha bármilyen jelzővel megtoldjuk, és a neve is megmaradhat, ha besorolása módosul. A rangmentes filogenetikai rendszerben pedig a PhyloCode (CANTINO és de QUEIROZ 2020, p. 97) szerint úgy lehetne elvágni a gordiuszi csomót, hogy a hagyományos kettős nevet voltaképpen uninomennek tekintjük: „Because this code is independent of categorical ranks (Art. 3.1), the first part of a species binomen is not interpreted as a genus name but simply as the name of a taxon that includes that species.” A javaslat szerint rövidítéssel (P = phylogenetic) kellene jelölni, ha a nemzetséget kládként és nem linnéi taxonként határozzuk meg: „[P]*Hypotheticus* could indicate that *Hypotheticus* is an established clade name, while [nP]*Hypotheticus* could indicate that *Hypotheticus* has not been established as a clade name...” A gyakorlatban azonban nem sok példát találunk erre a megkülönböztetésre, a jelölések feltüntetésére. A név változása pedig itt is elkerülhetetlen, ha egy újabb vizsgálat másik („genuszszerű”) kládra helyezi az adott fajt.

Záró megjegyzések

Fajok magyar nyelvű megnevezése szerteágazó témakör. Az átfedő népi vagy tudományos magyar nevek sokaságával, a jelzők találó mivoltának a kérdésével, a nevek hosszúságával és egyéb nyelvhelyességi problémákkal CSATHÓ et al. (2014) részletesen foglalkozik. Ebben a cikkben a kettős nevek „kötelezővé tételét” és ezzel összefüggésben a tudományos névváltozások magyarba történő átültetését vettem szemügyre. Erről CSATHÓ et al. (2014, p. 273.) is szól, megjegyezve, hogy a nemzetség szintű változásokkal „a magyar nevezéktanok is érdemes lépést tartania” mert ennek elmaradása „előbb-utóbb már a magyar névhasználatot is akadályozhatná, hiszen a magyar nemzetségnevek egyre több helyen nem lennének megfeleltethetők a tudományos nevekben szereplő genusnevekkel.” A fentiekből azt hiszem kiderül, hogy én nem, vagy csak indokolt és egyértelmű esetekben (pl. *Dactylorhiza viridis*) támogatom, hogy a tudományos kettős név megváltozásával a magyar változat is módosuljon, akárhány szóból is áll az. A magyar nevek rögzítése mellett számos érv hozható fel:

- Eddig is volt bőven példa arra, hogy a magyar és a tudományos nemzetségnevek között nincs egy-az-egyhez hozzárendelés, és ez nem okozott bonyodalmakat (pl. csucsor, imola).
- Az állandóság (legalább a mindennapok nyelvezetében) nem megvetendő dolog, hiszen a köznevek a tradícióban, a kultúrában és a használatban mélyen gyökereznek, s akár régebbiek is lehetnek, mint a tudományosak. A nevezéktani stabilitást jó lenne megtartani legalább az anyanyelvünkben (vö. lencse, borsó, rozmarin, izsó, aggófű).
- A változások gyorsak, időnként vissza is fordulnak (vö. *Cytisus*, *Veronica*, *Polianthes*), és a legszűkebb botanikus szakmai közösség se tudja azokat követni, nemhogy a felső- és középfokú oktatás, az ismeretterjesztés, és pláne a természetvédelmi jogszabályok paragrafusai.
- A genusz-szintű átrendezés, többek között a splitterek és a lumperek ellentétes irányú tevékenységének köszönhetően igen sok esetben egyáltalán nem egyértelmű és szubjektív elemekkel terhelt (vö. *Peucedanum*). Ennek következtében az, hogy éppen mi az adott faj „elfogadott” latin neve, legyen csak a szűk szakma problémája – s ne terheljük ezzel a köznyelvet.
- Taxonómiai munkák szerves része a szinonimák és szerzőik felsorolása, a források pontos megjelölésével. Hasonló elnevezéstörténeti összefoglalót a magyar nyelvű cikkektől és könyvektől nem lehetne elvárni, az olvasó tehát tájékozatlan és akár értetlen is lehet, ha számára új nevekkel szembesül.
- Nincs semmiféle előírás arra nézve, hogy egy fajnak csak egy magyar neve legyen, vagyis „döntetlen közeli” helyzetben alternatív elnevezéseknek is

lehet létjogosultsága, amint azt már többen felvetették. Jól hangzó és hagyományos nevek akár tovább is élhetnek egymás mellett (vérontófű – vérontó pimpó).

Mindent összegezve, nem értek egyet CsATHÓ et al. (2011) megjegyzésével, miszerint el kellene kerülni, hogy a „szaknyelvben használatos magyar növénynevek elavulttá váljanak.” A fentiek alapján számomra nehezen értelmezhető az „elavulás” fogalma. Nem látom értelmét annak sem, hogy a már megszokott, egyzavas magyar neveket a nevezéktani szabályok pontos követésével a magyarban is kettősre bővítsük, egy-az-egyben hozzárendelve a latinhoz. Ha következetesek akarnánk lenni, akkor nem maradhatnának meg olyan megszokott nevek sem, mint a pipacs, a burgonya vagy éppen az aranyfürt. Úgy tűnik, hogy ebben a tekintetben is eltér egyes botanikusok és a zoológusok többségének a vélekedése, hiszen az utóbbiak kitartanak a régi nevek megtartása mellett, bárhogy is rendeződjön át a genusz-szintű klasszifikáció. Nem tudok arról, hogy más nyelven értő szakmai közösségekben ennyire lényegesnek találnák a nevek átírását, amire legfeljebb alkalmyszerű példák akadnak.

A kettős magyar nevek alkalmazása könnyen ellentmondásba kerülhet az MTA által kiadott helyesírási szabályzat előírásaival. A bangó példája jól mutatja, hogy – az egyébként szintén változó, gyakran átírt – paragrafusok akadályozzák meg azt, hogy növényeinket a kettős nevek támogatói szarvas bangónak, pók bangónak és Bertoloni bangónak nevezhessék hivatalosan is, következetesen egy az egyben rendelve a tudományos nevekhez. Teljesen érthetetlen, sőt nonszensz, hogy egy helyesírási szabályzat írjon felül tudományos megfontolásokat, ugyanis a kettős nevek ügye nemcsak nyelvi-nyelvtani probléma.

Ezek után joggal tehető fel a kérdés: mi a teendő? Ha annyira cseppfolyós a latin nevezéktan, akkor elérhető-e egyáltalán a konszenzus legalább a magyarban? Láthatólag nincs hiány jószándékú javaslatokban, de ezek egyelőre csak tovább növelik a zűrzavart, ahelyett, hogy eltüntetnék azt. A megoldást talán a hazai botanikusok „megszavaztatása” és egy magyar nómenklatúrai kódex megírása jelenthetné. A botanikai világkongresszuson egy alkalmas bizottság rendszeresen állást foglal nevezéktani kérdésekben, döntése mértékadó, elfogadása „kötelező”. Hasonló tanácskozó testületet a magyar botanikusok is alapíthatnának – és így megpróbálhatnának választ találni a bevezetőben említett kérdésekre.

Köszönetnyilvánítás

Stimuláló megbeszéléseket folytattam erről a témáról Kontra Miklóssal, Molnár V. Attilával és Rózsa Lajossal. A kéziratához Tamás Júlia és két anonim bíráló fűzött igen hasznos megjegyzéseket. Köszönet mindannyiuknak.

Irodalomjegyzék

- CANTINO P. D., de QUEIROZ K. 2020: International Code of Phylogenetic Nomenclature (Phylo-Code). CRC Press, Taylor and Francis Group, Boca Raton, 190 pp.
<https://doi.org/10.1201/9780429446320>
- CSATHÓ A. I., BALOGH L., BAGI I. 2011: Javaslatok a Kárpát-medencei hajtásos növények magyar nevezéktanához II. In: PENKSZA K. (szerk.) VII. Kárpát-medencei Biológiai Szimpózium. Magyar Biológiai Társaság, Budapest, pp. 115–122.
- CSATHÓ A. I., BALOGH L., BAGI I. 2014: Növénynév.hu, kezdeményezés a magyar növénynevezéktan terén. In: VESZELSZKI Á., LENGYEL K. (szerk.) Tudomány, technolektus, terminológia. A tudományok, szakmák nyelve. Éghajlat Könyvkiadó, Budapest, pp. 267–278.
- CSEREY A. 1906: Növényhatározó vagyis vezér a virágzó növények neveinek könnyű és biztos kikereséséhez. 4. kiadás. Joerges Ágost özvegye és fia könyvnyomdája, Selmeczbánya, 881 pp.
- DIÓSZEGI S., FAZEKAS M. 1807: Magyar fűvész könyv, melly a' két magyar hazábann találtatható növényeknek megismerésére vezet, a' Linné alkotmánya szerént. Nyomtatta Csáthy György, Debrecen, 608 pp.
- FÖLDI J. 1793: Rövid kritika és rajzolat a' magyar fűvész tudományról. Magánkiadás, Bécs, 60 pp.
- HASSLER M. 1994–2026: World Plants. Synonymic checklist and distribution of the world flora. Version 26.03; last update March 30, 2026. www.worldplants.de. (hozzáférés: 2026.03.30)
- JÁVORKA S. 1952: Harasztok; Virágos növények. In: HORTOBÁGYI T. (szerk.) Növényhatározó. Tankönyvkiadó Vállalat, Budapest, pp. 239–678.
- JÁVORKA S. 1962: Növényhatározó II. Harasztok – virágos növények. 3. kiadás. Tankönyvkiadó, Budapest, 527 pp.
- JÁVORKA S., CSAPODY V. 1975: Iconographia Florae Partis Austro-orientalis Europae Centralis. Közép-Európa délkeleti részének flórája képekben. Akadémiai Kiadó, Budapest. 73+XL+576 pp. Az 1929–1934-ben megjelent eredeti mű utánnomása Soó R. kiegészítéseivel.
- KIRÁLY G. (szerk.) 2009: Új magyar fűvészkönyv. Magyarország hajtásos növényei. Határozókönyvek. Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság, Aggtelek, 616 pp.
- KREMER B. P., MUHLE H. 1998: Zuzmók, mohák és harasztok. SIMON T. fordítása. Magyar Könyvklub, Budapest, 287 pp.
- LINNÉ C. 1751: *Philosophia botanica in qua explicantur fundamenta botanica cum definitionibus partium, exemplis terminorum, observationibus rariorum, adjectis figuris aeneis*. Egyidőben jelentette meg R. Kiesewetter, Stockholm, illetve Z. Chatelain, Amsterdam, 362 pp.
- MOLNÁR V. A. 2007: A "Magyar fűvész könyv" megjelenésének 200. évfordulójára. *Botanikai Közlemények* 94(1–2): 141–153.
- PAPP B. 2022: Lápi mohák határozója. Ökológiai Kutatóközpont, Budapest, 167 pp.
- PODANI J. 2026: A növények evolúciója és osztályozása. Rendhagyó rendszertan. 4. kiadás. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, XIV+686 pp.
- PODANI J., SZILÁGYI A. 2016: *Bad math in Linnaeus' Philosophia botanica*. *History and Philosophy of the Life Sciences* 38: 10. <https://doi.org/10.1007/s40656-016-0110-5>
- POWO 2026: Plants of the World Online. Facilitated by the Royal Botanic Gardens, Kew. Published on the Internet; <https://powo.science.kew.org/> (hozzáférés: 2026.03.30)
- PRISZTER SZ. 1986: Növényneveink. Magyar–latin szógyűjtemény. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 191 pp.
- SIMON T. 2002: A magyarországi edényes flóra határozója. Harasztok – virágos növények. 5. kiadás. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 976 pp.
- Soó R., KÁRPÁTI Z. 1968: Növényhatározó. Második kötet. Harasztok – virágos növények. Tankönyvkiadó, Budapest, 846 pp.

- SZÉKESY V. (szerk.) 1958: Aves. Madarak. Magyarország Állatvilága XXI. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- TAKÁCS A., BAUER N., MOLNÁR V. A. (szerk.) 2025: Magyarország védett hajtásos növényei. Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Kar – MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Debrecen – Budapest, 488 pp.
- WAGNER J. 1903: Magyarország virágos növényei. Királyi Magyar Természettudományi Társulat, Budapest, XXV + 241 pp. + LXVII tábla.
- WFO 2026: World Flora Online. Published on the Internet; <http://www.worldfloraonline.org/> (hozzáférés: 2026.03.30)

FORUM

On botanical binomials and their changes in the Hungarian language

J. PODANI

Department of Plant Systematics, Ecology and Theoretical Biology, Institute of Biology,
ELTE Eötvös Loránd University, 1117 Budapest, Pázmány P. sétány 1/C, Hungary;
janos.podani@ttk.elte.hu

Received: 21.04.2026; Revised: 08.05.2026; Accepted: 11.05.2026

Key words: binomial nomenclature, cladistics, genus names, Linnaeus, phylogenetics, ranks.

Many unresolved questions arise regarding the Hungarian nomenclature of plant species, such as the choice of binomial names analogous to the Latin system. In this context, it is also important to consider whether the name of a species should be modified in Hungarian when it is reassigned to a different genus. The Hungarian binomial names are useful and valid in many cases, but they should by no means be forced. „Binomialization” is an unnecessary complication in the case of monotypic genera, while single-word Hungarian names are inherently more resistant to rearrangements in a genus-level classification. The basic types of taxonomic changes include the merging and splitting of genera, reassignment of species to a different genus, and its reversal. In general, it does not seem justified for Hungarian names to follow these modifications. Linguistic stability and maintaining traditions are the most important arguments in favour of retaining existing names. Blindly following changes in the scientific nomenclature would only further increase the confusion, which is already difficult to manage. The article illustrates the subject matter with numerous examples. I suggest that it is time to develop a Hungarian code of plant nomenclature by synthesizing the many well-intentioned proposals.

Citation: Podani J. 2026: A kettős magyar növénynevekről és azok megváltoztatásáról. *Bot. Közlem.* 113(1): 1–14. <https://doi.org/10.17716/BotKozlem.2026.113.1.1>